

Příroda (FYSIS, natura)

Jakési rozpoznávání a chápání „přírody“ je nejen mnohem starší než vědy o přírodě, ale dokonce než nejstarší pokusy starořeckých myslitelů o zkoumání tzv. FYSIS (což se obvykle, ale bez náležitého vyjasňování překládá právě jako „příroda“). Zdá se, že poněkud pozdější tradice připisovala (nedoloženě) většině předsókratovských myslitelů jakási pojednání PERI FYSEÓS (což se opět obvykle překládá jako „O přírodě“) nejspíš z jiných než „historických“ (historicky věrných) důvodů, ale věcně asi přece jenom oprávněně. Musíme ovšem sáhnout k etymologii, abychom si v tom udělali trochu jasno. „Fysický“ zřejmě původně znamená „vzniklý zrodem a rostoucí“ (a posléze zanikající zahynutím, smrtí); co se nezrodilo, neroste a neumírá, není „fysické“, tj. nemá „fysickou“ povahu, charakter, rysy apod. Aplikováno na presokratiky: Thaletova „voda“, Anaximenův „vzduch“, Anaximandrovo „apeiron“ a „aoriston“, Empedoklovy „prvky“, Leukippovy a Démokritovy „atomy“ nejsou „fysické“, tj. nemají žádnou „FYSIS“. Ovšem aplikováno na Homéra (nebo Hesioda atd.) to vede k potížím, jak si uvědomuje třeba Platón v Timaiovi (někteří bohové se zrodili, ale neumírají; jejich potomci mohou být bohy, ale také jen polobohy; bohové, např. Zeuz, na sebe mohou brát různé podoby, ale jen dočasně, takže takové jejich „podoby“ vznikají a zase zanikají, ale bůh zůstává bohem; atd.). To je pak zase třeba pro Aristotela důvodem, proč naprosto ruší mnohost bohů (není v této věci první mezi řeckými filozofy) i možnost jejich „rození“ – bůh je jeden jediný, a je nejen nevzniklý a nezanikající, nýbrž naprosto nehybný (ale přesto je první příčinou dalších a dalších následků, mířících posléze opět k nějakému nehybnému stavu „světa“). Tak je vše „fysické“ (tj. zrozené a rostoucí, a také posléze zanikající?) učiněno závislým na „první příčině“, ale není – aspoň u Aristotela – nikterak vyjasněno, co z oné předlouhé série následků, v níž každý následek se stává příčinou dalšího a sám zřejmě zaniká, vlastně nějak „zůstává“ a posléze se podílí na konečném stavu všeho, kdy ustává veškerý pohyb, protože všechno už takové, jaké „má být“. Jaký je tedy rozdíl mezi „první příčinou“ a „posledním koncem/cílem“? Došlo v té kauzální řadě vůbec k nějaké změně, která by nebyla zcela anulována, ale která by vedla ke „konci“, v něčem se lišícímu od „počátku“? (Tady je v Aristotelovi samém jakýsi zárodek mnohem pozdějšího „hegeliánství“.)

(Písek, 070520-1.)